

CAP. III.
DE RATIOCINIIS.

SECTIO I.

DE

RATIOCINIIS IPSIS.

§. 161.

Ratiocinium (ein Vernunftschluß) est iudicium de convenientia, aut disconvenientia duorum conceptuum ex adsumto conceptu tertio.

§. 162. In omni ratiocinio tres sunt conceptus: duo, quorum convenientia, aut disconvenientia determinanda est, & tertius, ex quo determinanda est; hinc tertius continet rationem, ex qua cognosci debet, an duo isti convenient, aut disconvenient inter se. Sed nequit duorum convenientia, aut disconvenientia determinari ex tertio conceptu, nisi facta singulorum cum tertio comparatione; ex hac autem comparatione oriuntur duo iudicia, quæ sunt principium iudicii tertii (8.). Hinc in omni ratiocinio tria sunt iudicia.

§. 163. Duo iudicia, quæ sunt principium tertii, dicuntur *antecedens* (die Vordertheile), & ipsum tertium dicitur *consequens* (das Schlußurtheil). Consequentis cum antecedente nexus *consequentia* est (die Folge). Antecedens, & consequens

quens *materia* (der Inhalt), & consequentia *forma* ratiocinii est (die Art und Weise zu schließen).

§. 164. Quale, & quantum est consequens, tale, & tantum est ratiocinium, scilicet: vel affirmativum, vel negativum, &: vel universale, vel particulare, vel singulare.

§. 165. In affirmativo determinatur convenientia duorum conceptuum ex eo, quia uterque cum tertio conceptu convenit. Hinc principium pro affirmativis generale: *a, & b convenientia cum tertio c, conveniunt inter se.*

§. 166. In negativo determinatur disconvenientia duorum conceptuum ex tertio ideo, quia duorum alter tertio convenit, alter eidem non convenit. Hinc principium pro negativis generale: *a, & b, quorum unum convenit cum c, alterum cum eodem non convenit, nec conveniunt inter se.* Si duorum conceptuum neuter conveniret cum tertio, ex hoc tertio de illis duobus nihil cognosci posset.

§. 167. Ratiocinium terminis significatum est *sylogismus* (eine *Schlussrede*). In ratiocinio tria iudicia sunt; hinc in sylogismo tres propositiones. (IIO.), quarum duæ priores dicuntur præmissæ, & quidem prima *major* (der obere), altera *minor* (der untere Satz), & tertia *conclusio* (der *Schlussatz*).

§. 168. In ratiocinio tres sunt conceptus, quorum duo sigillatim referuntur ad tertium, ut determinari relatio inter duos illos possit. Hinc

in syllogismo tres termini, quorum duo referuntur ad tertium, ut eorum alter de altero possit vel affirmari, vel negari in conclusione; unde hi necessario in conclusione recurrunt; ita, ut unus sit subjectum, alter prædicatum ejusdem. Subjectum conclusionis *extremus minor* (der kleinere Hauptbegrif) & prædicatum *extremus major* (der grössere Hauptbegrif); tertius, ad quem duo isti conclusionis termini in præmissis referuntur, & qui tantum in præmissis est, sed utrique præmissæ communis, terminus *medius* dicitur (der mittlere Hauptbegrif, oder besser, die Ausdrücke dieser Begriffen). E. g. Omne vitium fugiendum est; Intemperantia est vitium, ergo intemperantia fugienda est. *Intemperantia* extremus minor, *fugienda* extremus major, & *vitium* terminus medius est.

§. 169. Quale, & quantum est ratiocinium, talis etiam & tantus est syllogismus. Hinc vel affirmativus, vel negativus, &c. (164.).

§. 170. Si præmissæ sint propositiones simplices, syllogismus *simplex* est; si saltem una sit composita, syllogismus *compositus* est.

§. 171. Syllogismus compositus, cujus una præmissa est copulativa (120.), & negans, *copulativus*; cujus una præmissa disjunctiva (121.), *disjunctivus*; cujus una, aut utraque præmissa conditionalis, sive hypothetica (122.), *hypotheticus* est. Syllogismus hypotheticus, in quo conditionatum disjunctivum est, est *dilemma*, si duorum membrorum, *trilemma*, si trium, &c. in quo

quo tamen omnia membra tollenda sunt. E. g. Si qui in hoc exercitu defuissent officio suo, ergo vel duces, vel milites; nec duces, nec milites defuerunt officio suo, ergo in hoc exercitu nemo defuit officio suo.

§. 172. Syllogismus, in quo tria iudicia totidem propositionibus exprimuntur, *formalis* est (eine förmliche Schlussrede).

§. 173. Syllogismus, in quo unum iudicium ratiocinii non fit propositio, est *enthymema* (ein verkürzter Schluß). E. g. Homo sum; ergo errare possum. Item: omnis homo errare potest; ergo & ego. Enthymema etiam syllogismus crypticus dicitur, & fit formalis, si ommissa propositio addatur.

§. 174. Enthymema, cujus præmissa talis est, ut ipsa posita, ex regulis logicæ statim inferenda sit propositio altera, est *consequentia immediata* (eine unmittelbare Folgerung). E. g. Est ens contingens; ergo non est ens necessarium. Fit syllogismus formalis, si vel regula ipsa, vel regulæ conformis propositio tanquam præmissa altera addatur. E. g. Nequit idem ens esse contingens simul, & necessarium, aut neque contingens, neque necessarium; atqui est contingens; ergo non est necessarium. Obtinet hæc consequentia circa propositiones relativas (125.).

§. 175. Enthymema, cujus antecedentis propositio expressa conceptus inferiores enumerat, atque ex his ad conceptum superiorem concludit,

inductio est (ein Zergliederungsschluss). E. g. Aurum, cuprum, plumbum, ferrum ab igne liquefiunt; ergo omne metallum ab igne liquefit. *Inductio* est *completa*, si inferiores omnes enumerentur; si non omnes, est *incompleta*. In inductione omittitur hæc præmissa: Quidquid potest dici de singulis inferioribus, id potest dici de conceptu eorundem superiore.

§. 176. Enthymema, in quo ab uno inferiore ad aliud inferius, aut superius concluditur, dicitur *exemplum* (ein Beispielschluss). Omittitur hæc: quæ conveniunt, aut disconveniunt in tertio &c.

§. 177. Propositionis veritas vel ex unico syllogismo cognoscitur, vel ex pluribus. Si primum, dicitur probatio simplex; si alterum, probatio composita. Hæc polysyllogismus, ratiocinatio polysyllogistica, syllogismorum concatenatio audit (eine Schlusskette).

§. 178. Concatenatio fit duplici modo: 1) ut conclusio præcedentis fiat præmissa syllogismi sequentis. E. g. Omne, quod intelligit, & vult, spiritus est; anima hominis intelligit, & vult; ergo ipsa spiritus est. Omnis spiritus est ens simplex; *anima hominis est spiritus*; ergo ipsa ens simplex est. Omne ens simplex est incorruptibile; *Anima hominis est ens simplex*; ergo ipsa est incorruptibilis.

2) Ut una præmissarum syllogismi præcedentis fiat conclusio sequentis. E. g. Omne ens simplex

plex est incorruptibile; anima hominis est ens simplex; ergo est incorruptibilis. Omnis spiritus est ens simplex; anima hominis est spiritus; ergo ipsa est ens simplex. Quidquid cogitat, & vult, est spiritus; anima hominis cogitat, & vult; ergo ipsa est spiritus.

§. 179. Si polysyllogismus sit series enthymematum continue connexorum, & unius tantum conclusionis expressæ, dicitur *forites* (ein gehäufter Vernunftschluß); in quo si conclusio constet ex subjecto primæ propositionis, & prædicato ultimæ, ipse forites dicitur *ordinarius*. Si vero conclusio constet ex prædicato primæ, & subjecto ultimæ, dicitur *Goelenianus* ab inventore suo. E. g. *Anima hominis* spiritus est, omnis spiritus simplex est, omne simplex *incorruptibile est*, ergo anima hominis incorruptibilis est; &: omne simplex *incorruptibile est*, omnis spiritus simplex est, *anima hominis* est spiritus, ergo anima hominis est incorruptibilis. Ex forite tot formari possunt syllogismi formales, quot sunt præmissæ demta una.

§. 180. Polysyllogismus, qui oritur ex eo, quod præmissis sua statim subdatur probatio, dicitur *epicherema* (der Handgrif im Schließen). E. g. Omne simplex est ~~incorruptibile~~: neque enim habet partes, in quas resolvi possit; anima hominis est simplex: Nequit enim ens compositum cogitare; ergo ipsa est incorruptibilis. Etiam epicherema in syllogismos formales facile resolvitur.